

“Rimska vojska u procesu romanizacije provincije Dalmacije“
“Roman army in the Romanisation process of the province of Dalmatia”

Sinj, 13. 10. 2006.

Program i sažeci – Programme and Abstracts

Sadržaj

Sadržaj.....	3
Program – Programme	7
Sažeci –Abstracts	11
Luka Bekić, Andetrij, rimsko vojno uporište.....	13
Adnan Busuladžić, Neki primjeri rimske vojne opreme iz Mogorjela	14
Radoslav Dodig, Rimski kompleks na Gračinama kod Ljubuškoga. Vojni tabor ili...?.	15
Miroslav Glavičić – Željko Miletić, Burnum – vojni logor i civilna naselja.....	16
Janka Istenič, Rimska vojska in zgodnja romanizacija ozemlja današnje Slovenije	17
Miomir Korać, Viminacijum - rimski grad i vojni logor	18
Mirjana Sanader, Rimski legijski logor Tilurij	19
Teodora Tomasevic Buck, Vindosnissa – vojni logor legije XI Claudiae piae fidelis	20
Domagoj Tončinić, Angela Babić, Anita Librenjak, Rimski vojni pečati u Cetinskoj krajini	21
Marin Zaninović, Rimska vojska u Iliriku	23

Prema inicijativi čelništva HAD-a u okviru znanstvenog skupa HAD-a u Sinju organiziran je tematski i pozivni kolokvij posvećen rimskoj vojsci u provinciji Dalmaciji. Organizatori kolokvija odlučili su se za temu «RIMSKA VOJSKA U PROCESU ROMANIZACIJE PROVINCIJE DALMACIJE» unutar koje bi se nizom pozivnih tematskih predavanja trebale prikazati trenutačne spoznaje o rimskoj vojsci u provinciji Dalmaciji i njenoj ulozi u procesu romanizacije.

To je prigoda da se ponovno razmotrite neka pitanja - Što znamo o povijesti rimskog osvajanja Ilirika? Što nam o ulozi rimske vojske u procesu romanizacije govore epigrafski spomenici? Koja je uloga rimske vojske u gospodarstvu provincije Dalmacije? Što je od materijalne i duhovne kulture sa sobom donijela i za sobom ostavila rimska vojske? U tom kontekstu se čini bitnim prikazati trenutačne spoznaje o najznačajnijim vojnim nalazištima u provinciji Dalmaciji – prvenstveno o dvama legijskim logorima na kojima se u posljednjih nekoliko godina vrše intenzivna arheološka istraživanja (*Burnum* i *Tilurium*), ali i o onim nalazištima na kojima nije bilo arheoloških istraživanja ili ona do današnjeg dana nisu objavljena na zadovoljavajući način (*Andetrium*, *Bigestae* i Mogorjelo). Za razumijevanje materijalne i duhovne kulture rimske vojske te problema boravka i odlaska vojske iz provincije Dalmacije bitno je poznavanje vojnih nalazišta na koja su preseljene dvije dalmatinske legije – legijskih logora Vindonissa (*legio VII Claudia pia fidelis*) i *Viminatum* (*legio XI Claudia pia fidelis*).

Sa zadovoljstvom ističemo da je sudjelovanje na kolokviju potvrdio cijeli niz stručnjaka i kolega koji se bave pojedinim problemima. Nadamo se da će neke teme i problemi čije predstavljanje nismo bili u mogućnosti realizirati u okviru ovog kolokvija stručnoj javnosti ipak biti predstavljeni u okviru zbornika radova

Organizatori – Organizers:

Mr. sc. Domagoj Tončinić
Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu
Ivana Lučića 3
HR-10000 ZAGREB

Mr. sc. Ivan Radman-Livaja
Arheološki muzej u Zagrebu
Trg Nikole Šubića Zrinskog 19
HR-10000 ZAGREB

Program – Programme

9,00 h:

Marin Zaninović, Rimska vojska u Iliriku

Domagoj Tončinić, Angela Babić, Anita Librenjak, Rimski vojni pečati u Cetinskoj krajini

Mirjana Sanader, Rimski legijski logor Tilurij

Luka Bekić, Andetrij, rimsko vojno uporište

Miroslav Glavičić – Željko Miletić, Burnum – vojni logor i civilna naselja

Rasprava

Stanka

Teodora Tomasevic Buck, Vindosnissa – vojni logor legije XI Claudiae piae fidelis

Adnan Busuladžić, Neki primjeri rimske vojne opreme iz Mogorjela

Janka Istenič, Rimska vojska in zgodnja romanizacija ozemlja današnje Slovenije

Kristina Džin, *Prikaz oružja na javnim građevinama Coloniae Polae* Radoslav Dodig, Rimski kompleks na Gračinama kod Ljubuškoga. Vojni tabor ili...?

Rasprava

Završetak znanstvenog skupa

Sažeci –Abstracts

Luka Bekić, Andetrij, rimsko vojno uporište

Luka Bekić

Hrvatski restauratorski zavod

Služba za arheološku baštinu

Cvijete Zuzorić 34

HR - 10000 ZAGREB

luka.bekic@h-r-z.hr

Andetrij je ime delmatske gradine i kasnijeg rimskog tabora te naselja koje se nalazilo u Mučkoj dolini. Andetrij je dosada bio poznat kao delmatska gradina na kojoj se dogodila ključna bitka na kraju Batonova ustanka protiv rimske vlasti. Isto tako je poznato kako je rimska vojska kao pobjednik u Mučkoj dolini smjestila svoje vojne postrojbe, koje su se tu nalazile nekoliko stoljeća. Delmatska gradina Andetrij nalazila se najvjerojatnije na položaju Ćukova greda, na obroncima Svilaje, sjeverno od današnjeg Gornjeg Muća. Gradina je sagrađena na lako branjivom položaju te dobro utvrđena. Čini se ipak, da nije bila stalno naseljena, već je služila kao pribježište zajednicama Delmata koje su živjele u okolici. Rimski tabor koji udomljavao postrojbe u rangu kohorte i pripadajuće civilno naselje nalazili su se na položaju Ordžija i Dobreč u dolini Gornjeg Muća. Rimljani su preuzeli ime delmatsko ime Andetrij za svoje naselje. U Andetriju je potvrđena prisutnost *Cohors VIII. voluntariorum civium Romanorum*, *Cohors III. Alpinorum equitata* i *Cohors I. Belgarum equitata*. Nalazi koji uglavnom potječu iz nestručnih iskopavanja u drugoj polovici XIX. stoljeća svjedoče o rimskim zgradama ukrašenim mozaikom, porticima, stupovima u korintskom slogu te uređenim vodovodno kanalizacijskim sustavom. Prema opisima tadašnjih istraživača pronađene su rimske kupelji te svjetovne zgrade. Sačuvani pokretni arheološki materijal svjedoči o prisustvu vojske i civila, dok nam natpisi govore o stanovništvu, koje je uglavnom bilo italsko ili već otprije romanizirano. Prema nalazima je također razvidno kako se rimski Andetrij razvijao od početka carstva sve do u kasnu antiku, pa i kasnije. Civilno naselje je tijekom svojeg razvoja potpalo pod upravu obližnje kolonije Ekvum. U kasnoj antici na tom položaju vjerojatno se nalazio utvrđeni kastrum, a poznati su nam i mnogi nalazi starokršćanskog karaktera, uglavnom kao grobni prilozi. U ranom srednjem vijeku, u Muću se naseljavaju Hrvati te grade crkvu Sv. Petra, poznatu po nalazu oltarne pregrade s natpisom kneza Branimira.

Adnan Busuladžić, Neki primjeri rimske vojne opreme iz Mogorjela

Adnan Busuladžić

Zemaljski Muzej Bosne i Hercegovine

Zmaja od Bosne 3

BIH – 71 000 SARAJEVO

z.muzej@zemaljskimuzej.ba

Jedan od najznačajnijih antičkih – kasnoantičkih lokaliteta koji se nalazio na prostoru rimske provincije Dalmacije jest i Mogorjelo. Lokalitet Mogorjela je obrađivan uglavnom u kontekstu arhitekture, dok su pokretni arheološki nalazi obrađivani vrlo oskudno. Autor u svom radu analizira dio izabranog materijala koji se može staviti u kategoriju rimske vojne opreme. Na temelju analize 13 predmeta, ustanovljena je zastupljenost pet tipova oružja; koplja, sulice, piramidalni projektili, balističko oružje – kamene kugle, tribuli, kao i dijelove osobne opreme; četvrtasti i propelerski okov, amforasti i sroliki jezičac.

Vremenski okvir obrađivanih predmeta ukazuje na mogućnost široke datacije od kraja I stoljeća prije Krista do V stoljeća. Ovakav datacijski okvir potvrđuje se i komparacijom sa više građevinskih faza na Mogorjelu. Među najstariji tip oružja može se uvrstiti primjerak koplja, koji je u prvoj fazi Mogorjela, mogao služiti kao lovačko oružje. U najmlađe primjerke spadaju dijelovi osobne opreme tj., pojasnih garnitura. Riječ je o jezičcima i okovima koji se datiraju u IV – V stoljeće.

Radoslav Dodig, Rimski kompleks na Gračinama kod Ljubuškoga. Vojni tabor ili...?

Radoslav Dodig

Gimnazija Metković

Kralja Zvonimira 12

HR - 20350 METKOVIĆ

radoslav.dodig@ht.ba

U Ljubuškom su u epigrafskim izvorima (natpisi i žigovi na crijepu) zabilježeni tragovi boravka pripadnika 12 rimskih vojnih postrojbi – **sedam legija** (*Legio I. Adiutrix, Legio II. Adiutrix, Legio IV. Flavia felix, Legio VII, Legio VIII. Augusta, Legio XI. Claudia i Legio XV. Apollinaris*) i **pet kohorti** (*Cohors I. Belgarum, Cohors I. Lucensium, Cohors I. Bracaraugustanorum, Cohors III. Alpinorum i Cohors VIII. voluntariorum civium Romanorum*). To svakako govori kako je uloga rimske vojske u procesu romanizacije zaleđa Narone, danas zapadnoga dijela Hercegovine, bila iznimno velika. Većina istraživača, od Carla Patscha do Ive Bojanovskoga, slaže se da se na području Ljubuškoga nalazio jedan rimski vojni tabor. Godine 1977. – 1980. na lokalitetu Gračine, četiri km zapadno od Ljubuškoga, u naselju Humac, dr. Ivo Bojanovski vodio je arheološka iskapanja. Nažalost, rezultati iskapanja, kao i uloga rimskoga kompleksa na Gračinama, nisu do danas u cijelosti objavljeni. U preliminarnim izvješćima, kao i u kasnijim usputnim bilješkama, I. Bojanovski pisao je da su Gračine, od kojih je istraženo oko 2.500 m², dio vojnoga tabora (*castra stativa*) za jednu kohortu vojnika i jednu turmu konjanika. Središnji dio istraženoga kompleksa on je definirao kao **principia**, koji je imao hipokaust, a drugi dio kao **paviljon** za momčad. Ipak, konstatirao je "*kako se, možda, radi o malo modificiranoj shemi klasičnoga logora*".

Na temelju raščlambe položaja i plana istraženih prostorija, te pokretnih nalaza (pronađeno je ukupno 7.170 predmeta, od čega najviše kockica mozaika i keramičkih ulomaka), ali i komparativne analize s drugim auxilijarnim rimskim taborima, realno je pretpostaviti da se u otkopanim ostacima ne radi o vojnom taboru. U pitanju je kupalište (*balneum*) i jedan stambeni prateći kompleks (*casa*), kao jedan praktični aneks vojnoga tabora. Njega i dalje treba tražiti na širem arealu Gračina, o čemu mogu posvjedočiti samo buduća istraživanja.

Miroslav Glavičić – Željko Miletić, Burnum – vojni logor i civilna naselja

Miroslav Glavičić – Željko Miletić

Odjel za arheologiju Sveučilišta u Zadru

Obala kralja Petra Krešimira IV, 2

HR - 23000 ZADAR

zmiletic@unizd.hr

glavicic@unizd.hr

Na temelju pisanih povijesnih vrela, epigrafičke građe i rezultata arheoloških iskopanja razmatra se međusobni odnos razolikih komponenti aglomeracije i teritorija koje prepoznajemo pod imenom Burnum: predrimskog naselja (Gradine kod Puljana), rimskog legijskog logora, augzilijskog kastela, kanaba i civilnog naselja. Raspravlja se o raspodjeli zemljišta (legijske livade, veteranski posjedi, beneficijarijske postaje, zemlje pod carskim fiskom). Prikazuje se prostorni i kronološki razmještaj legija i pomoćnih postrojbi. Rekonstruira se cestovna mreža, raspored nekropola, smještaj akvedukta i amfiteatra. Zaključuje se da su raznoliki teritorijalni i urbanistički elementi na prostoru Burnuma tijekom stoljeća rimske vlasti bitno mijenjali izgled, odnose i namjenu, sve do gotskih ratova kada je tu prekinut kontinuitet života.

Započeta su sustavna arheološka istraživanja amfiteatra sagrađenog nedaleko kastruma. Otkopana su tri od četiri prolaza i arena s perimetralnim zidom, otkriven je carski Vespazijanov natpis, arhitektonski ulomci i velika količina sitnog materijala. Rezultati iskopanja već sada omogućavaju uočavanje pojedinih faza gradnje i uporabu arhitektonskih rješenja usklađenih s konfiguracijom terena.

Janka Istenič, Rimska vojska in zgodnja romanizacija ozemlja današnje Slovenije

Janka Istenič

Narodni muzej Slovenije

Prešernova 20

SI - 1000 LJUBLJANA

janka.istenic@nms.si

Predavanje bo podalo pregled pomembnejših rimskih vojaških najdb z ozemlja današnje Slovenije, iz obdobja od republikanske do vključno avgustejske dobe. Izhajajo iz različnih kontekstov: vojaških taborov (Obrežje, Ptuj), območij, ki so bila prizorišča vojaških akcij, npr. obleganja (Grad nad Reko), z najdišč, kjer so predmete verjetno kultno odlagali (Lokavec – Kovačevše, Ljubljana?), domnevnih zakladnih najdb (Grad pri Šmihelu), razmeroma številno iz grobov (npr. Reka pri Cerknem, Idrija pri Bači, Verdun pri Stopičah, Strmec nad Belo Cerkvijo), ter z najdišč, kjer pomena rimskega orožja in opreme nismo interpretirali (npr. nekatera gradišča Notranjske).

Miomir Korać, Viminacijum - rimski grad i vojni logor

Miomir Korać

Arheološki institut

Kneza Mihaila 35/IV

B.P. 202,

SCG - 11000 BEOGRAD

misko@mi.sanu.ac.yu

Priča o nekadašnjem sjaju i propasti rimskog grada i vojnog logora Viminacijuma, skrenula je pažnju ne samo nacionalne, već i svjetske javnosti, koja sa nestrpljenjem očekuje da Viminacijum na svjetskoj kulturno-historijskoj sceni zauzme mjesto koje mu sa pravom pripada.

Prostor nekadašnjeg rimskog grada i vojnog logora Viminacijuma (više od 450 hektara šire gradske i 220 hektara uže gradske teritorije) nalazi se danas ispod obradivih površina, a predmeti i fragmenti predmeta iz rimskog perioda rasuti su u oraničnim brazdama. U posljednja tri desetljeća 20. st. obavljena su istraživanja Viminacijumskog grada mrtvih ili nekropola i do sada je otkriveno više od 13. 500 grobova. Na istraživanju rimskog grada i vojnog logora radi interdisciplinarni tim, sastavljen od izuzetnih stručnjaka iz različitih oblasti. Projekt Viminacijum, pored arheologa, okuplja matematičare, elektroinženjere, geofizičare, geologe, petrologe, istraživače koji se bave daljinskom detekcijom, 3D modeliranjem i prepoznavanjem oblika, ali i vještačkom inteligencijom. Njihova želja je da trgovci i hramovi, teatri i hipodrom, kupatila, ulice i četvrti grada izrone iz oranica u kojima su se stoljećima nalazile i postanu dio svjetske i naše kulturne baštine, ali i simbol prepoznatljivosti Dunavskog areala.

Dosadašnja saznanja upućuju na to da današnji areali sela Stari Kostolac i Drmno, koji se nalaze na 3 km od Kostolca i oko 100 km jugoistočno od Beograda, leže na ostacima Viminacijuma, glavnog grada rimske provincije Gornje Mezije (Moesia Superior), u kasnoj antici provincije Prve Mezije (Moesia Prima). U rimsko doba grad se, na sjevernoj strani, oslanjao neposredno na rukavac Dunava, dok je, sa zapadne strane, bedeme grada Viminacijuma dodirivala rijeka Mlava. Tek u kasnijem periodu, Viminacijum se proširio i na lijevu obalu rijeke Mlave.

Mirjana Sanader, Rimski legijski logor Tilurij

Mirjana Sanader

Odsjek za arheologiju

Filozofski fakultet u Zagrebu

Ivana Lučića 3

HR-10000 ZAGREB

msanader@ffzg.hr

Na području sela Gardun povrh grada Trilja i tamošnjeg prijelaza preko rijeke Cetine nekoć se nalazio rimski vojni logor Tilurij (ant. *Tilurium*). O tome prije svega svjedoče epigrafski spomenici na kojima su potvrđene različite postrojbe – *legio VII*, odnosno *VII Claudia pia fidelis*, *legio XI*, odnosno *XI Claudia pia fidelis*, *legio IV Flavia felix*, *cohors II Cyrrhestarum*, *ala Claudia nova*, *ala (Tungrorum) Frontoniana*, *cohors Aquitanorum*, *cohors I Belgarum* i *cohors III Alpinorum*, *cohors VIII Voluntariorum civium romanorum*. Uz brojne epigrafičke spomenike s područja Garduna potječe i velika količina sitnoga arheološkog materijala, prvenstveno predmeta rimske vojne opreme i oružja. Već je zarana zamijećeno da ni na jednom drugom nalazištu na području rimske provincije Dalmacije nije zabilježen toliki broj nadgrobnih spomenika aktivnih vojnika VII. legije kao na širem području Garduna. Iz toga je izveden zaključak da je ovdje morao biti stalni logor VII. legije za vrijeme njenog boravka u rimskoj provinciji Dalmaciji. Vrijeme osnivanja logora za sada nije poznato. Ono najkasnije pada u vrijeme dolaska VII. legije u provinciju Dalmaciju. Iako postoje različita mišljenja, većina autora se slaže da je to moralo biti najkasnije tijekom delmatsko-panonskog ustanka – od 6. do 9. godine poslije Krista – ili neposredno nakon njega.

Arheološka istraživanja u Tiluriju započela su 1997 godine su u sklopu znanstveno-istraživačkog projekta Rimski vojni logori u Hrvatskoj – Tilurij (130460). Rezultati arheoloških istraživanja i proučavanja starijih nalaz u kombinaciji sa ranijim spoznajama ukazuju na ulogu Tilurija i rimskih postrojbi koje su u njemu boravile na proces romanizacije rimske provincije Dalmacije. Pripadnici VII. legije gradili su ceste i utvrde u provinciji Dalmaciji, provodili su razgraničenja između lokalnih zajednica. U Tiluriju je djelovala klesarska radionica prepoznatljiva po nadgrobnim spomenicima s prikazom vrata. Ovaj motiv je karakterističan za pripadnike vojnih postrojbi koje su boravile u Tiluriju, javlja se na njihovim nadgrobnim spomenicima od Salone do Narone, a za njihove potrebe su prema obrascu iz Tilurija stele s tim motivom izrađivale i druge radionice.

Teodora Tomasevic Buck, Vindosnissa – vojni logor legije XI Claudiae piae fidelis

Teodora Tomasevic Buck

Abteilung für Provinzialrömische Archäologie

Albert-Ludwigs-Universität Freiburg

Glacisweg 7

D- 79085 FREIBURG i BR

tomasevicbuck@bluewin.ch

Vindonissa je jedini vojni logor na području današnje Švicarske. Osnovana ga je 16/17. g. *legio XIII gemina* na trorječju Limmat, Reuss i Aare, prije nego što Aare utječe u Rhainu. Prvotno je podignut logor od drveta. Za vrijeme izgradnje vojska je boravila u šatorima od kože. Po odlasku XIII. legije 46/47. g., u logor ulazi XXI. legija. Ona ostaje do 69/70 kada ga napušta, pošto je izgradila kameni logor (tuf). U sukobu s lokalnim stanovništvom, Helvećanima – na njenim natpisima iščezava njeno ime – *damnatio memoriae*. Njeno mjesto u logoru zauzima *legio XI Claudia pia fidelis* koja ostaje sve do 101. Ona je pod carem Trajanom premještena u Dakiju. Logor ostaje napušten sve do sredine 3. stoljeća kada sa sjevera prodiru Alemeni.

Boravak XI. legije vrlo je dobro dokumentiran. Za vrijeme njenog boravka postojale su djelatnosti koje se odvijaju u i izvan logora. U samom logoru proširuje se utvrđenje na istok, podiže se vjerojatno novi monumentalni ulaz na zapadu – *via principalis*. Mnoge građevine su preuređene, dozidane ili prepravljene. Vrlo je malo sasvim novih objekata. Izvan logora XI. legija sudjeluje u gradnji cesta od Argentoratae (Strasbourg) prema Dunavu i 83 u smirivanju Kata na Maini. To je i razdoblje osnivanja provincija Donje i Gornje Germanije.

Bogato materijalno nasljeđe poput epigrafskih spomenika i numizmatičkih nalaza iscrpno je obrađeno. Nalazi vojne opreme od kože, drva i metala koji potječu iz tzv «Schutthügel» izvanredno su sačuvani. Raznovrsni otpaci svakodnevne ishrane također su mnogobrojni i dobro konzervirani. Oni su sačuvani zahvaljujući kemijskim procesima koji su nastali bez pristupa zraka. Pored importirane keramike iz Galije postoje i lokalni proizvodi.

Interesantna su i imena te porijeklo vojnika koji se spominju na nadgrobnim i votivnim spomenicima. Većina ih potječe iz Italije i dva iz Galije.

Domagoj Tončinić, Angela Babić, Anita Librenjak, Rimski vojni pečati u Cetinskoj krajini

Domagoj Tončinić

Odsjek za arheologiju

Filozofski fakultet u Zagrebu

Ivana Lučića 3

HR - 10000 ZAGREB

dtoncini@ffzg.hr

Angela Babić

Muzej triljskog kraja

Don Ante Bućana 1

HR-21 240 TRILJ

muzej.triljskog.kraja@st.t-com.hr

Anita Librenjak

Muzej Cetinske krajine

Andrije Kačića Miošića 5

HR - 21230 SINJ

muzej.cetinske.krajine1@st.htnet.hr

G. Alföldy je 1967. godine analizirao rasprostranjenost pečata vojnih postrojbi u rimskoj provinciji Dalmaciji i ustanovio da su tu vrstu nalaza za sobom ostavile četiri postrojbe – *legio XI Claudia pia fidelis* (Burnum, Dolac i Salona), *legio VIII Augusta* (Smrdelji, Burnum, Asseria, Gradčine), *legio IV Flavia felix* (Smrdelji, Burnum, Asseria, Promona, Andetrium, Salona i Vitina) i *cohors VIII voluntariorum civium Romanorum* (Tilurium, Andetrium, Salona). U usporedbi sa provincijama na granicama Carstva – Britanija, Germanija i Panonija – u Dalmaciji je zabilježen relativno mali broj vojnih pečata. To se može objasniti relativno kratkim boravkom značajnijih vojnih postrojbi u Dalmaciji, koji se uz to datira u razdoblje do sredine 1. st. pr. Kr. kada pečati vojnih postrojbi na ciglama još nisu bili uobičajeni. Nedostatak znatnijih nalaza pečata vojnih postrojbi u Dalmaciji može se doduše objasniti i malobrojnim istraživanjima rimskih vojnih lokaliteta, što se u tom

trenutku prije svega odnosilo na Tilurium, logor u kojem je za vrijeme svog boravka u provinciji Dalmaciji boravila *legio VII*.

U međuvremenu su znanstvena istraživanja – arheološka iskopavanja u Tiluriju i analiza inventara Muzeja Cetinske krajine, Arheološke zbirke Franjevačkog samostana u Sinju i Muzej triljskog kraja - u okviru projekta Rimski legijski logori u Hrvatskoj – Tilurij (0130460) popunila prazninu i promijenila sliku o rasprostranjenosti vojnih pečata u Dalmaciji. - Na popis nalazišta pečata legije IV. *Flaviae felix* i XI *Claudiae piae fidelis* mora se uvrstiti i Tilurij, a na popisu postrojbi koje su u rimskoj provinciji Dalmaciji proizvodile cigle s pečatima moraju se uvrstiti dvije nove – *cohors III Alpinorum* i *legio VII Claudia pia fidelis*. Pojedini pečati na ovom se mjestu po prvi put objavljuju i analiziraju u kontekst ostalih pečata vojnih postrojbi u provinciji Dalmaciji.

Marin Zaninović, Rimska vojska u Iliriku

Marin Zaninović

Odsjek za arheologiju

Filozofski fakultet

Ivana Lučića 3

HR – 10000 ZAGREB

Rimski imperij nastao je stoljetnim osvajanjima i održao se brojnim ratovima. Njegova vojska je bila jedinstvena pojava u svijetu antike, jer je to ostvarila kao organizirana sila slobodnih ljudi. Od Britanije do Perzije, od Nila do Rajne legije su utemeljile jedinstvenu civilizaciju. Povijest ovoga Carstva je povijest ratova, koje su bilježili brojni povjesničari. U tim osvajanjima je i Ilirik postao dio ove velike države nakon gotovo dva i pol stoljeća sukoba od obale prema unutrašnjosti.

Autonomni grčki polisi na istočnoj obali Jadrana postali su u povijesnom razvitku klijenti rimske republike. Latentno ugroženi od Ilira zatražili su u drugoj polovini 3. st. Pr. Kr. Zaštitu rimske države. Došlo je do prve rimske intervencije 229. pr. Kr., kada su Rimljani obuzdali moć kraljice Teute i ilirske države u cjelini. Tu su državu ubrzo i srušili skupa s makedonskom državom 167. pr. Kr.

Slijede godine sukoba s Delmatima i drugim ilirskim plemenima od 158-33- pr. Kr. Oktavijan je nakon pojedinačnih Cezarovih intervencija ostvario kakav takav mir, koji je bio prekinut velikim ilirsko – panonskim ustankom 6-9. posl. Kr. Slom ustanka dovodi rimske legije u već formiranu provinciju Dalmaciju, kao trajnu posadu u logore Tilurija i Burnuma. Vojnici ovih legija VII i XI grade pet dužih i kraćih cesta s polazištem iz Salone, koje su premrežile pokrajinu. Time je konačno započela istinska pax Romana i vojska postaje glavni čimbenik konačnog mira i stvarne romanizacije. Vojnici su nositelji novih tehnologija i velikih društvenih promjena, urbanizacije i svega što to uključuje. Legije napuštaju Dalmaciju nakon 86, pa je ona postala tzv. Provincia inermis – bez legijske vojske. Posadu sada čine kohorte, pomoćne jedinice do 245, kada odlazi posljednja VIII. Kohorta vol. Civ. Romanorum. Sigurnost čuvaju beneficijari. Svaka od spomenutih faza ima svoje vojničke specifičnosti i povijesne uzroke. Ilirik je uvijek bio izvorište dobrih vojnika, pa tako i za rimsku državu, kojoj je dao i velike vojničke imperatore na čelu s Dioklecijanom.